

MEKTUP

MAI; ULUSLARARASI SERMAYENİN PROJELENDİRİLMİŞ EN SON ŞEKLİDİR

Şükrü GÜVENÇ*

Bugünlerde "Çok Uluslu" sıfatıyla anılmaya başlanan büyük sanayi, gerçekte kapitalist üretim tarzı ile çekişme halindedir. Kapitalizmin, büyük sanayiye dar gelen çerçevesi; halkta proleterleşmenin ve üründe aşırı birikmenin sebebi olur. Bu iki sonuç da, kapitalizm de birinin diğerinin nedeni olduğu içsel bir çelişki olarak varlık gösterir.

Çelişkinin kendisi aşılamayınca, etkilerini yok etme veya en aza indirme yoluna gidilir. Bunun sonuçları, özellikle kendine pazar alanı bulma, var olan alanları genişletme biçiminde ortaya çıkar. Proleterleşmenin/yoksullaşmanın ise, sistem tarafından geliştirilebilecek bir çözümü yoktur. Asıl olarak, doğabilecek tepkilerin, sisteme yönelmesini önleyici/geciktirici tedbirler alınır. Bunun yanında, kar oranlarının düşmesini önleyen ve sermayeyi, girdiği her alanda güvenceye alan hesaplar yapılır, düzenlemelere gidilir. Bunların projelendirilmiş en son şekli MAI olmuştur.

Bugün bir kez daha "modern tarihte, bütün siyasal savaşımın sınıf savaşımı oldukları ve sınıfların bütün kurtuluş savaşımının, zorunlu olan siyasal biçimlerine karşın -çünkü her sınıf savaşımı bir siyasal savaşımdır- son tahlilde ekonomik kurtuluşun çevresinde döndükleri kanıtlanmıştır" (**Engels-Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu s:61**).

Siyasal alan ile ekonomik alan arasındaki belirleme ilişkisi tek yanlı değil ise de, birincil olanın "ekonomik ilişkiler" olması; karşımıza son derece gelişmiş biçimiyle çıkan devlet iradesinin bağımsız olmadığını gösteriyor. Büyük bir mekanizma olarak varlık gösteren devlet, görünüşte bir işleyişe sahiptir. Ancak iradenin hangi biçimde gerçekleşeceğini tayin eden asli/belirleyici etmen devletin kendisi değildir. Uluslararası arenada söz sahibi olan sermaye güçlerinin, MAI gibi bir projede pek çok devlet iradesini harekete geçirebilmesi, bu işleyişin özüne ve çapına dair önemli bir göstergesidir.

MAI (Multilateral Agreement on Investment)'yi hazırlayan koşullar, 1970'lere dek uzanır. Dünya ekonomisinin 1970'li yılların ilk yarısında geçirdiği kriz sonrasında uluslararası tekeller, hacim ve etkinlik düzeyinde hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. 1987'de yapılan bir araştırma en büyük 10 bilgisayar firmasının dünya üretiminin % 9'unu, yine en büyük 10 telekomünikasyon firmasının da dünya pazarının % 85'ini denetlediğini ortaya koyuyor.

Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI) henüz imzalanmamış olan ve üzerinde görüşmelerin devam ettiği bir anlaşmadır. Son olarak 27 Nisan 1998'de yapılan toplantıda, görüşmelere altı ay ara verilmesi kararlaştırıldı. Ancak bu genel yönelim içerisinde ve emperyalist tekellerin aldığı mesafe karşısında önemli bir gecikme sayılmaz (*). Zaten MAI'nin özelliği bugüne kadar var olan deneylerin, anlaşma ve uygulamaların üzerinde yükseliyor olmasıdır. Yani bu anlaşma gecikse de, içerdiği çeşitli maddeler, yürürlükte olan başka anlaşmalar çerçevesinde hayata geçiriliyor.

Türkiye'de her türlü yasa engelini hiçe sayarak Eurogold'un varlık göstermesi, anayasa engeline rağmen Tekel'in BAT'a satılması; Telekom ve enerji gibi tekellerin hisse senetlerini yabancılara satma hesaplarında mevcut engellerin üzerinden atlanıyor olması vb. pek çok uygulama, MAI'nin ne ertelenmesinin ne de henüz imzalanmamış olmasının süreci kesintiye uğratmadığı gösteriyor.

Azami kar, sömürü ve sömürgeleştirme sürecine hiçbir zaman ara vermeyen emperyalistler için, gerekli olan kurumlaşma sağlanmış, yasal çerçeve çizilmiştir. Bunlardan Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) dahilinde, uluslararası tekellerin çıkarlarını gözetmektedir. Ayrıca, ABD, Kanada ve Meksika arasında imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) veya Türkiye ile AB arasında yapılan GB anlaşması; sermayenin önündeki engelleri kaldıran benzer anlaşmalardır. Bunlara ek olarak IMF'nin "yapısal uyum" programları ve Dünya Bankası'nın Çok Taraflı Yatırım Ga-

* Dr., Adıyaman Cezaevi Siyasi Koğuşu

ranti Ajansı (MIGA) vasıtası ile gerçekleştirdiği uygulama benzer amaçları içermektedir.

Kurucu üyeleri arasında Türkiye'nin de olduğu ve 144 üye sayısına sahip olan MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency) 1988 yılında Dünya Bankası bünyesinde kurulmuştur. Yakın tarihe kadar da üzerinde pek durulmayan, tanınmayan ve bir sigorta şirketi izlenimi veren bir ajanstı. Sahip olduğu sermayenin hemen tamamı üye ülkelerin hisselerinden oluşuyor. Bir başka ülkede yatırım yapacak olanlar, önce ajansa başvurup primini ödüyor. Böylece de, yatırım yapılan ülkede iç savaştan kamulaştırmaya, uluslararası yargı yolunun engellenmesinden zarara uğraticı bir başka nedene kadar kayıplarının tazmin edilmesi güvence altına alınmış oluyor.

ÇOK TARAFLI YATIRIM ANLAŞMASI NELER İÇERİYOR?

29 OECD ülkesi tarafından, 1995'te gizlilik içerisinde başlatılan ve imzalanması halinde başka ülkelere de dayatılacak olan bu anlaşmanın ana fikri; yatırımlar konusundaki her türlü kuralı yatırımcının lehine düzenlemek. Bu anlaşmanın imzalanması halinde, ev sahibi ülkelerin, hiçbir sektörde yabancı sermaye girişini önleme veya kısıtlama yetkisi olmayacak. Yabancı sermayedarlar, doğal kaynaklar dahil olmak üzere her alanda mülk edinmekte serbest olacak "yabancı" olmaktan kaynaklı, sermayedarın önündeki her türlü engel kaldırılacak; yerli olanlarla aralarında hiçbir ayırım bırakılmayacak. Yabancı sermayedarın bu konuda uğradığı "haksızlık", uluslararası mahkemelerin yetkisi dahilinde, tazminat sebebi olacak. Aynı şekilde, ev sahibi ülkenin yasaları ve hükümetçe alınan kararlar, yatırımcı sermayedarın aleyhine bir durum yaratması halinde tazminat hakkı doğacak. Özelleştirme konusunda yabancı sermayeye hiçbir sınırlama getirilmeyecek ve altın hisse uygulamalarına son verilecek (Böylece hükümetlerin altın hisse çıkararak, özelleştirilen kurumun işleyişinde söz sahibi olabilmesi de önlenmiş oluyor). Özelleştirme konusundaki bir diğer düzenleme de, çalışanlara satış biçimindeki özelleştirmelere izin verilmeyecek olmasıdır.

Yabancı yatırımcıların daha önce karşılaştığı, belirli yerlerde yatırım yapma, yerli girdi kullanma gibi zorunluluklar veya dışarıdan eleman getirilme engeli de kaldırılacak.

Anlaşmanın bütününden de anlaşıldığı gibi, yatırım yapılacak ülkenin emperyalist, tekellere, dikensiz bir gül bahçesi olarak sunulması amaçlanıyor. Öyle ki, doğal afetten toplumsal olaylara, boykottan genel greve kadar her gelişme, yarattığı zarar ölçüsünde, yabancıya tazminat hakkı doğuracak. Çıkarlarını emperyalist tekellerle işbirliğinde gören yerli sermayedarların da destek verdiği bu anlaşma; ev sahibi ülkelere, her türden muhalif sesi kısma, tepki potansiyeli taşıyan gelişmeleri bile bastırma görevini yüküyor.

Anlaşmaya imza atan taraflar, en az 20 yıl süreyle

bağımlı durumda kalacak. İlk 5 yıl içerisinde çıkma başvurusu bile yapılmayacak; 5 yıl sonrasında ise, başvuru yapıldığında 15 yıl süreyle bağımlılık devam edecek.

MAI, GATT'IN GENİŞ ÇAPLI VE EKSİKLERİ GİDERİLMİŞ BİÇİMİDİR

Bilindiği gibi Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), uluslararası arenada dolaşımın önündeki engelleri kaldırma amaçlı olarak gündeme gelmiştir. GATT öncesinde, gümrük vergilerini indirme yoluna gidilmiş ise de, bunun yerine konan tarife dışı engeller amaçlanan sonuca ulaşmayı önlemiştir.

1986'da başlayan Uruguay Round görüşmelerde ise önemli bir mesafe katedilememiş ve GATT çerçevesinde yapılan bu görüşmeler ancak 1993'te tamamlanabilmiştir. Görüşmelerin sonucunda ortaya çıkan ve çerçevesini emperyalist ülkelerin belirlediği "nihai senet" 117 ülke tarafından imzalandı. Daha sonra, Ocak 1995'te "nihai senet"e uyulmasını sağlayan, denetleyen ve bu konuda yaptırım uygulama yetkisi bulunan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kuruldu.

Nihai senet, gümrük duvarlarını ve tarife dışı engelleri kaldırırken, aynı zamanda geniş çaplı bir sömürünün olanaklarını yaratıyordu. Buna göre, bilgisayar programları 50 yıllığına patent ve telif hakları 10-30 yıllığına koruma altına alınıyor. Böylece, teknoloji geliştirme koşulu sınırlı olan ülkeler, zaten büyük ölçekli yatırımlar gerektiren araştırma-geliştirme alanında rekabet şansını tamamen yitirmiş oluyor.

Nihai senet ile beraber, hizmet sektörü de serbest dolaşım kapsamına alınmış oldu. Sınır tanımayan emperyalist sömürünün stratejik öneme sahip de olsa, kimi sektörlerin dolaşım dışı kalmasına tahammülü yoktu. Söz konusu sektörler ve genel anlamda yerli üreticilere verilen teşvikler, "haksız dış rekabet" sebebiyle büyük ölçüde yasaklandı.

Bu anlaşmayla, emperyalist tekellerin yatırımları önünde engel oluşturan; yerli girdi kullanma, ülkenin kalkınması yönünde çaba harcama ve ithalat ile ihracatı bu amaç doğrultusunda gerçekleştirme vb., biçimindeki düzenlemelere ve oluşturulmuş yasal çerçevelere son veriliyor.

Sermayenin hareketinin önündeki tüm engellerin ortadan kaldırılması anlamına gelen MAI, tekellerin ulaştığı olduğu düzeyi gösteriyor. Ekolojik dengenin tahribatından, yerel kaynakların talanına, kazanılmış her türlü hakkın gaspına dek yaşamın her alanında sermayenin egemenliğini, hissettirmesi demek olan MAI, mutlaka emekçi kesimlerin direnişi ile karşılaşacaktır. Bu yönde yapılacak hazırlıklar ve saldırıların örgütlü karşılanabilmesi, sermayenin istediği gibi at koşturmasını önleyecektir. Bu konuda geç kalındığı ölçüde, tahribatın boyutları daha büyük olacaktır. Çünkü bu süreç zaten başlamış durumda.